

Uhrová, Eva; Uher, František

Opakovanost děje v němčině a češtině

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1977-1978, vol. 26-27, iss. A25-26, pp. [111]-119

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100557>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

EVA UHROVÁ—FRANTIŠEK UHER

OPAKOVANOST DĚJE V NĚMČINĚ A ČEŠTINĚ

Potřeba vyjádření skutečnosti, že se jistý děj opakuje, je charakteristická pro německý i český jazyk. Dosvědčuje to široké spektrum vnitřně rozčleněných prostředků přesahujících rámec jedné jazykové roviny. Silný zřetel k explicitnímu způsobu signalizace opakování děje vede i ke kumulaci těchto prostředků: *Často jsem v tomto roce až dvakrát týdně hrával šachy || Ich habe in diesem Jahr oft zweimal in der Woche Schach gespielt (Ich pflegte in diesem Jahr oft zweimal wöchentlich Schach zu spielen)*. Přitom zpravidla nejde o redundanci. Často (oft) determinuje rozsah opakování blíže, než by tomu bylo při absenci tohoto výrazu. Nápadnost toho, že vyznačení opakovanosti děje bývá v lexikálním obsazení výpovědi tak bohatě zastoupeno v obou jazycích, se zatím neodrazilo v systematické analýze povahy a vzájemné srovnatelnosti jazykového vyjádření tohoto markantního rysu děje. Omluvou pro to může být zčásti to, že podstatnou složku repertoáru jazykových prostředků pro označení opakovanosti děje tvoří adverbialní výrazy. Jejich ekvivalence je značně symetrická, spadá proto převážně do oblasti lexikografické praxe. Výlučně syntaktickými prostředky se manifestuje opakování děje dost zřídka.

Kromě těchto externích (mimoverbálních) poukazů na průběh děje však by také měly existovat způsoby, jimiž se označuje opakování děje slovesem samým, jeho sémantikou, jeho formální organizací. Takový způsob by mohl být nazván (vzhledem k tomu, že by byl svázan přímo se slovesem jako dominantním jazykovým vyjádřením děje) interním nebo introverbálním. Lze se totiž domnívat, že je-li opakovanost skutečně tak prominentním rysem děje, měla by být vstřebána do slovesného výrazu podobně jako např. vid. Obecná rekonstrukce jazykové stavby, která odhaluje vznik iterativ jako závažnou periodu rozvoje slovesného systému (Erhart 1975), tento názor podporuje. Právě tak by byla s ním ve shodě diachronní analýza dnešních německých sloves se sufixy *-ern*, *-eln* (< *-ar-*, *-ir*; < *-al-*, *-il-*).

Na druhé straně však si uvědomujeme, že proti takové tendenci by mohla působit přetíženost slovesné formy primárními gramatickými funkcemi a některými odstíny Aktionsartu. Shrnutí různých rysů do jedné formy nebývá vždy účelné. (Nemusí být např. vždy jasné, zdali u sloves typu *nahryznout || anknabbern* vyplývá ze spojení s *na-* || *an-* význam malého míry děje nebo děje v začátcích.) Je tu dále i podstatně omezená schopnost konkurovat významově diferencovaným prostředkům. V něm. *er pflegt ... zu gehen* nebo v českém *chodívat* není obsažena např. frekvence opakování děje tak, jako je tomu v *Pravidelně (den co den) jde do lesa || Regelmässig (Tag für Tag) geht er in den Wald*. Pro němčinu je nutno si dále uvědomit obvyklost analytického způsobu jazykové realizace způsobů slovesného děje (Aktionsartu).

Jaká je tedy skutečná situace ve vyjadřování opakovanosti děje mimoverbálními i interně slovesnými prostředky v jednom i druhém jazyci a jaké z toho

vyplývají možnosti pro konfrontaci? Vyjděme z toho, co se uvádí pro ilustraci vyjadřovacích možností v tomto směru v popisu jazykových systémů němčiny a češtiny.

Zároveň porovnejme získané typy navzájem z hlediska ekvivalence. (Ty prostředky, které nemají v druhém jazyce symetrický ekvivalent, tj. výraz s totožným významem, případně s ekvivalentní strukturou, nebo neodpovídají pojetí opakovanosti děje v druhém jazyce, mají svůj srovnávaný pendant vložen do závorek.)

Typy jazykových prostředků opakovanosti děje

A. Mimoverbální prostředky

I. lexikální (adverbiální výrazy)

v němčině		v češtině	
jednoduché	dvojdílné	jednoduché	dvojdílné
a) lokální			
<i>überall</i>	<i>auf und ab</i>	<i>všude</i>	<i>sem a tam</i>
b) temporální			
pravidelnost			
<i>regelmäßig</i>	<i>jeden Tag</i>	<i>pravidelně</i>	<i>každý den</i> (<i>každé ráno</i>)
morgens			
nepřavidelnost			
<i>manchmal</i>	<i>von Zeit zu Zeit</i> <i>hie und da</i> <i>wieder und</i> <i>wieder</i>	<i>někdy</i>	<i>čas od času</i> <i>tu a tam</i> <i>stále znovu</i>
velký počet opakování			
<i>vielmals</i>		<i>mnohokrát</i>	
malý počet opakování			
<i>selten</i>	<i>hin und wieder</i>	<i>zřídka</i>	<i>tu a tam</i>

II. syntaktické

Ich bin gewohnt zu (rauchen)

Ich habe die Gewohnheit ...

(Erben 1965)

Er redet und redet (Jung 1967)

pflügen ... zu + inf.: Sie pfleg-

ten nach dem Essen zu schlafen

souvěti s *wenn: Wenn ich ihn*

sah, erinnerte ich mich an

seine Mutter

Mám ve zvyku, jsem zvyklý...

→ *(Mluví a mluví)*

→ *(Po obědě spávali*
obvykle spali)

→ *Kdykoliv (vždycky, když) jsem*
ho viděl, vzpomněl jsem

si na jeho matku

(Poldauf 1968)

B. Introverbální prostředky

iterativa, frekventativa

a) *atmen, schaukeln*

→ *(dýchat, houpat se)*

- b) slovesa se sufixem
-ern, -eln
plätschern/platschen → (*šplouchat* × *šplíchat*)
- c) deminutivní
tröpfeln/tropfen/ → (*pokapávat* × *kápnout, kapat*)
betteln/bitten/ → (*žebnat* × *prosit*)
- d) intenzivní (s expres. odstínem)
schneiden/schneiden/ → (*vyřezávat* × *řezat, krájet*)
- e) složeniny
wiederbringen — gewinnen → (*znovu přinést, znovudobýt*)
- f) *regenerieren* (Fleischer 1974) → (*regenerovat*)
rekultivieren (*rekultivovat*)
- g) (*Er pflegt ... zu (machen),*
er macht gewöhnlich ...) ← *dělavá*, impf. neaktuální,
násobná slovesa; frekventativa;
impf. sl. indeterminovaná
- h) (*oft/tragen*) ← *nosit*
- ch) pf. slovesa distributivní
(nacheinander, nach und nach
verstreuen) ← 1a) *porozhazovat*
nacheinander hinunterfallen ← 1b) *popadat (z koní)*
nacheinander mitnehmen ← 1c) *pobrat*
forttragen
nacheinander austragen ← 1d) */po/roznášet*
- i) impf. deverbativní (z pf. sloves)
iterativa (slovesa formálně
opětovací)
(auslöschen; einlassen) ← *zhášet; pouštět /napouštět/*

Ad A. I.

Lexikální prostředky pro opakování děje v obou jazycích lze vcelku nerozporně konfrontovat. Z velké části platí pro ně symetrická ekvivalence. Nejsou vzácná idiomatizovaná spojení se shodnou strukturou (*von Zeit zu Zeit* // *čas od času*). Bez vlivu na kvalitu převodu z jednoho jazyka do druhého co do manifestace opakování děje zůstane i příležitostná záměna výrazem obdobného významu (*hin und wieder, dann und wann, zeitweise* // *občas*). Existují však i strukturou odlišné výrazy. Čeština nemá např. formou a etymologií adekvátní výraz k něm. temporálnímu adverbium (vzniklému ustrnutím genitivu) *morgens, abends*.

Jak vyplývá už z uvedeného přehledu, některá adverbia jsou sémanticky značně široká, takže se mohou vzájemně zastupovat (*vielmals, oft* // *mnohokrát, často, zhusta*). Složitější je už otázka jejich spojitelnosti se slovesem v určitém vidu (v češtině). Lexikální prostředky tvoří podle našeho průzkumu téměř 90 % všech vyjadřovacích prostředků opakování děje. Jsou však do toho zahrnuty i případy, kdy adverbium zpřesňuje rozsah opakování děje, přičemž samo opakování je již vyznačeno slovesnou formou: *často tudy chodívá*. Mezi výrazy adverbialní povahy počítáme zde i násobné číslovky pro vyjádření opakování děje používané.

Ad A. II.

Syntakticky motivovaný signál opakování, jímž je časová spojka *wenn* (proti *als*), která uvozuje závislou větu v příslušném souvětí, má svůj ekvivalent v českém *kdykoliv*: *Kdykoliv budu mít čas, přijdu*. Některé praktické učebnice němčiny limitují použití *wenn* v našem významu jen na spojení se slovesem v minulém čase. Omezenost výběru ze soupravy slovesných časů jinak není pro označení opakování děje příznačná. (Srov. proti tomu použitelnost anglické konstrukce *I used to read ...* jen na vyjádření děje v minulosti.) Ostatní z uvedených modelů v odstavci A. II. jsou některými badateli považovány ne za syntaktické, ale za doplňkové lexikální prostředky.

Vazba *pflegen zu ... + inf.* z mluvené němčiny ustupuje. Srovnání dokladového materiálu z německé beletrie začátku 20. st. (*T. Mann, Buddenbrooks*, 1901) a 70. let (*J. Becker, Jakob der Lügner*, 1969) to průkazně dosvědčuje. U *T. Manna* byla téměř 1/5 (40) z 212 zaznamenaných prostředků opakování děje reprezentována konstrukcí s *pflegen zu ...* V novější knize ze stejného počtu dokladů je tohoto druhu jen 16 případů. Pro konfrontaci však zůstává závažný fakt, že čeština vazbu tohoto druhu nemá. Nejčastěji se převádí impf. slovesem (formálně opětovacím sl., iterativem). Jen třetinu tvoří při překladu frekventativa (typ *chodívá*), zbytek potom externí prostředky lexikální (zejména *obvyčejně, obvykle*).

Sporné je považovat za výraz opakování děje dublování slovesa (nebo jiného větného členu) ve větě. Domníváme se, že v případě *Er redet und redet* a i jiných, v mluvnících uváděných, se zdvojením spíše implikuje zvýšená intenzita nebo délka děje. Nevyklučujeme však přesah k významu opakování vůbec, zvláště v eliptických konstrukcích. Tam ovšem jde pak stěží o regulérní prvek: *A on každý den jen šachy, šachy*.

Domníváme se, že do souboru syntaktických možností pro vyjádření opakování děje se v obou jazycích periferně zařazuje i neosobní konstrukce typu ... *man geht (abends) sorglos nach Hause, wenn man weiss ... || ... člověk jde (večer) bez starostí domů, když ví...*

Ad B.

Z nastíněného přehledu introverbálních prostředků vyplývá nesoulad mezi pojetím slovesem vyjádřeného opakování děje v češtině a v němčině. Tuto kolizi není možno při konfrontaci nijak obejít, protože v jejím odstranění je skryto východisko k společnému řešení charakteru a rozsahu pojmu „opakovanost děje“, případně určení jeho kategoriální platnosti.

Nejocividnější (i když jistě ne prvořadý) je rozpor v terminologii. V obou jazycích se používá k označení sloves opakování děje termínů *iterativum* a *frekventativum*.

V němčině se obou označení užívá v podstatě promiscue. Jen zřídka se každý z termínů spojuje v rámci významu „opakování děje“ s rozlišenými vlastnostmi. *Iterativa* značí pak, že ... „*die Handlung ... ist keine gleichförmig verlaufende Bewegung ... sondern sie kann objektiv aus einer regelmäßigen Aufeinanderfolge von Einzelakten bestehen, die aber in unserer Vorstellung zu einem kontinuierlichen Geschehen zusammengefasst werden*“. *Frekventativa* pak označují děj, při němž nejde o pravidelný sled úzce na sebe navazujících aktů, nýbrž mezi

jednotlivými akty jsou kratší nebo delší přestávky a přitom individuální akty nemusejí být totožné (Meyer 1928).

V podstatě se zde tak liší typ *a* od dalších typů považovaných v germanistice za slovesa opakovaného děje (tedy typy *b—f*). Typ *a* představuje slovesa, která se v ruštině nazývají *mnogoaktnyje*. Je to třída sloves stojící v češtině z hlediska rozměru děje proti slovesům jednodobým (*kmitnout—kmitat*) a dále specifikovaná tím, že vlastně označují děj jediný, členěný na řadu aktů. (V češtině je k impf. *dýchat* slovesem opakovaného děje *dýchávat*.)

Rozdíl mezi češtinou a němčinou je tím větší, že v němčině nebývají ve dvojici sloveso „jednoaktové-mnohoaktové“ vzájemně fundačně spjaté lexémy (*atmen, anhauchen* // *dýchat, dýchnout*).

Obecné vymezení německých frekventativ je v zásadě shodné s pojetím českým. Avšak příklady v našem přehledu tomuto vymezení, tak jak se obvykle chápe v češtině, plně neodpovídají. Dvojice německých sloves (frekventativum × nonfrekventativum) uvedené v přehledu se v překladu do češtiny jeví mnohdy jako odlišné lexémy (i když patřící zpravidla do společného sémantického pole), nebo alespoň dvojice s rozdílným odstínem způsobu slovesného děje *kapat* × (*pokapat*) × *pokapávat*. Také rys intenzity nebo naopak meliorace není vztahován k iterativitě. (Typ *lächeln, tröpfeln* by navozoval spíš dojem prodlouženého, příp. trvalého děje: *usměvavý člověk*.)

V typu *regenerieren* (Fleischer 1974) má předpona signalizovat opěťovanost děje. Domníváme se však, že zde nejde o opakování děje předchozího, nýbrž o děj, který vede k obnově (regeneraci) toho, k čemu sloužil (vedl, co vytvářel) děj předchozí, tedy vlastně o děj jiný.

Složeniny s formantem *wieder-* zůstávají (zatím) německým specifíkem. Svou interpretací v češtině jsou mimo rámec vnitřně slovesného vyjádření opakovaného děje. Opakovanost má zde reflex čistě lexikálního druhu. V němčině se ovšem složeniny tohoto druhu zcela nevzdalují verbální morfologii, uvědomujeme-li si plynulejší přechod mezi nimi a čistě prefixálními deriváty. Český typ *znovudobýti* považuje SSSJČ za knižní, řídký, zastaralý.

V češtině se za frekventativa (slovesa opakovací, sl. násobená vyššího stupně) považují dnes slovesa typu (*g*) *dělat*. Vyjadřují ještě častější opakování než iterativa, sl. opěťovací (Kopečný 1962B). Jsou také označována za slovesa s významem děje jen opakovaného proti slovesům, která podle situace a kontextu mohou nebo nemusejí zahrnovat rys opakovanosti (Havránek—Jedlička 1960). Protože rys opakování děje je u nich spjat s gramatickým rysem neaktuálnosti, mluví se o nich také jako o neaktuálních slovesech násobených (Kopečný 1962). Termín — *sloveso násobené* — má nahradit v češtině významově konfušní výraz *iterativum* a vlastně i *frekventativum*.

Pro náš srovnávací zřetel budeme užívat termín *frekventativum*, a to ve smyslu odpovídajícím definování takových sloves jako prostředků k vyjádření toho, že děj se opakuje, probíhá nejméně dvakrát za sebou a nejde přitom o jediný děj mnohoaktový. Toto vymezení se zdá obecně vyhovovat oběma pojetím, českému i německému (vyjma typ *atmen*), vyčlenění jednotlivých konkrétních typů se, jak jsme viděli, různí. Terminologicky se kromě označení *frekventativum* nabízí také název *multiplikativum*. Navrhli jsme je pracovně v příspěvku o Aktionsartu v němčině a češtině (Uhrová, Uher 1977). Jeho předností je syntagmaticky motivovaná afinita k neslovesným výrazům s rysem

násobenosti — číslovkám: *Mnohokrát se tomu ještě smával* // *Vielmals hat er darüber noch gelacht.*

Slovanská frekventativa (neaktuální násobená slovesa) jsou typem plně rozvinutým především v češtině. Jsou to imperfektiva (aterminativa) vyznačující se formálně sufixem *-va-* (s expresivním efektem i zdvojeným): *hrát* — *hrávat* — *hrávávat*. Jsou identifikovatelná (do jisté míry) díky své příslušnosti do 5. slov. třídy. Do němčiny jsou překládána podle našeho průzkumu v 1/5 případech vazbou *pfliegen ... zu + inf.*, jinak širokým spektrem lex. prostředků. Existence frekventativ neznamená v češtině jejich monopol na vyjadřování opakovaní děje. Brání v tom zábrany formální: nejsou např. frekventativa k sl. typu *tisknout, klást, moci*, ale i distribuční: *Třikrát v tomto týdnu jsem lyžoval* (ne *lyžoval*) // *Dreimal in dieser Woche bin ich Schi gelaufen*. Nemožnost použití frekventativa se v tomto i dalších případech zdá podporovat názor, že frekventativa neoznačují opakovaný, ale uzuální děj. (Základy 1975.) Odstín uzuality by však mohl být zahrnut pod opakovanost jako osobitý, na frekventativní formu výrazně vázaný rys. Opakovanost bychom zde nadřadili i proto, že uzuálnost ve frekventativu vždy nutně pocítovat nemusíme: *hrávali v národním mužstvu* // *Er spielte auch in der Nationalmannschaft*.

Použitelnost frekventativa se neomezuje výlučně na žádnou ze základních časových rovin, avšak evidentně je nejobvyklejší užití v préteritu (Kopečný 1962). Významem opakovanosti děje zůstává tato třída sloves, tak jako je tomu i u dalších typů v němčině i češtině, v oblasti lexikální, takže netřísťí konečnou formulaci příslušnosti prostředků s tímto rysem do některé z jazykových kategorií.

Za příznakově frekventativní typ sloves jsou v češtině považována také distributiva. Tento typ tvoří perfektivní slovesa vyjadřující opakovaný děj, jímž je zasahováno víc předmětů po sobě (*porozhazovat*) nebo děj, který vykonává více subjektů (*popadat*). Jejich rozsah není dosud zcela jednotně určován.

Jestliže jejich nejvlastnějším rysem je členitost děje, vyjadřovaná v němčině nejčastěji výrazem *nacheinander*, měla by k nim patřit také imperfektivní slovesa s tímto odstínem (*roznášet noviny* // *Zeitungen austragen*). Při srovnávání s němčinou vyvstane také citelněji skutečnost, že distributivum není zcela identické s frekventativem. Celkový děj vyjádřený distributivem se vlastně neopakuje (pokud tu není spojen s dalším lexikálním prostředkem), ale postupně se naplňuje k výsledku. *Ponavštěvuje všechny přátele* // *Er besucht nacheinander alle Freunde*. Nejčastějším formantem, jímž se tvoří distributiva, je prefix *po-*. Protože však je značně polysémií, jeho existence neposkytuje záruku pro určení slovesa s *po-* jako distributiva. (Nelze tedy — jako tomu bylo u lexikálních prostředků opakovaní děje — hledat symetrickou ekvivalenci *po-x-nacheinander*).

Také typ *nosit* (indeterminovaná slovesa) není tak příznakově co do opakování děje, jako frekventativní *nosívat*. Vyjadřuje i aktuální děj, proto je zapotřebí rozlišovat vazbu s *pfliegen zu + inf.*, která bude korespondovat příznakově s typem *nosívat*.

Ve starších popisech českého jazyka byla za „iterativa“ považována vlastně všechna deverbativa odvozená z perfektivních sloves. Z novějších prací je uplatněno toto pojetí u Vl. Šmilauera (1971). Pochod odvozování se vyznačuje změnou tvaroslovné charakteristiky. Tato „iterativa“ se vyznačují sufixy

-ovat, -at, -et, -it. Komplex těchto sloves tvoří četná sekundární imperfektiva. Jejich začleněním k slovesům frekventativním by výrazně stouplo množství případů introverbálního vyjádření opakování děje. Přiznáním příznaku frekventativity by vlastně byla charakterizována většina imperfektivních sloves jako frekventativa. V překladech z německého jazyka se setkáváme s tím, že proti lexikálně vyjádřenému prostředku opakovanosti děje v němčině stojí prosté imperfektivum v češtině. Proti perfektivu se skutečně zdá obsahovat jeho vidový protějšek rys opakovanosti: *Objevoval a podporoval talenty* || *Er pflegte Talente zu entdecken und zu unterstützen*.

Pro srovnávací pohled bude vhodné chápat komplex těchto „iterativ“ a slovesa indeterminovaná jako potenciální frekventativa.

* * *

Srovnání frekventativ v němčině a češtině ukazuje na jisté rozdíly. Obecné pojetí se sobě značně přibližuje, avšak konkrétní soubory sloves označených za frekventativa se liší, přičemž v pozadí jsou někdy důvody historické (něm. slovesa na -eln, -ern) a zřetele tradičního popisu.

Rozpory nejsou nepřekonatelné, a to mimo jiné proto, že některá z odchylných kritérií pro formulování frekventativity slovesa se dají eliminovat (např. frekventativita typu *regenerieren*), jiná vzájemně propojit. Frekventativa deminutivního typu (*lächeln*) je možno považovat za potenciální frekventativa apod.

Kromě asymetrie v slovesné ekvivalenci, která vyplývá z uvedených kolizí v introverbálním vyjádření opakování děje, není v srovnávacím pohledu zanedbatelné uplatňování slovesného vidu v českých slovesných formách. Je jasné, že opakovanost vyjadřují zejména imperfektivní slovesa (ze sloves zkoumaného námi souboru 76 %). Perfektivní slovesa jsou častá zejména v souvětích. „*Když jsou ve větě vyjádřeny okolnosti, které se opakují, vyjadřuje se děj, který se dostavuje v každém jednotlivém případě, jako děj jeden (sloveso dokonavé): Pokaždé když se ptal, odpověděl jsem mu*“ (Poldauf 1968). Přítomnost lexikálního výrazu opakovanosti děje může tedy naznačovat imperfektivní platnost slovesa v dané české větě, na druhé straně si bude vyžadovat převod z němčiny do češtiny ve velkém počtu případů imperfektivní formu. Částečné jednotlicí kritérium zde může představovat korelace *terminativita/perfektivita, terminativní imperfektivita/aterminativita: imperfektivita* (Uhrová, Uher 1977). Jak plyne z předchozího, frekventativita se postupuje s videm tak, že distributiva jsou určována jako perfektivní, indeterminovaná slovesa a neaktuální frekventativa jako imperfektivní, „iterativa“ (potenciální frekventativa) jako imperfektivní.

Německá frekventativa se považují za imperfektivní, avšak obsah se nekryje s českými impf.: *streicheln* || *hladit, pohladit*.

* * *

Co lze vyvodit ze srovnání mimoverbálních a introverbálních prostředků frekventativity v němčině a češtině pro určení jejich pozice mezi jazykovými fenomény? „Opakovanost děje“ se předně nekonstituuje jako samostatná jazyková kategorie. Pro vyjádření frekventativity se využívají v češtině i něm-

čině podle potřeb adverbialní výrazy místního a temporálního rázu, zřídka specifické prostředky syntaxe. Vnitřně slovesné prostředky se diferencují podle povahy různých skupin sloves, přičemž se v obou jazycích uplatňují pro daný jazyk specifická hlediska a možnosti (sufixy, prefixy, slovesný vid, deminutivnost aj.). To má vliv na odchylné řazení frekventativy k jazykovým kategoriím.

V češtině se opakovanost děje (frekventativita) chápe jako vid (Šmilauer 1971, Havránek—Jedlička 1960), nebo se za tzv. druhý vidový protiklad považují jen neaktuální imperfektiva (tvorí opozici k slovesům jen nedokonavým) a ostatní projevy frekventativy se charakterizují jako čistě slovníkové.

V němčině se frekventativita počítá k Aktionsartu, a to buď jako jeden z jeho odstínů (podle obsahového členění — Jung 1967), nebo jako samostatný Aktionsart (podle členění temporálního), případně se vidí jako křížení obou východisek (Helbig 1974). Opakování děje introverbálním způsobem (*glagoly mnogokratnyje*) počítá k Aktionsartu i sovětská jazykověda (Mluvnice 1970).

Obě koncepce lze přijmout při respektování širší funkčně sémantické kategorie aspektuality (A. V. Bondarko 1971), a to bez ohledu na to, zdali se uznává nebo neuznává existence vidu v němčině nebo slovníková či vidová povaha opakovanosti děje v češtině, protože do rámce této kategorie patří jak způsoby slovesného děje, tak i slovesný vid, a pro zjištění ekvivalence — pokud jde o rys frekventativy — netvoří vidové zařazení českého slovesa a eventuální využití vidové diference nepřekonatelné překážky.

LITERATURA

- A. V. Bondarko, 1971: Grammatičeskaja kategorija i kontekst. Leningrad 1971.
 J. Erben, 1965: Abriss der deutschen Grammatik. Berlin 1965.
 A. Erhart, 1975: Der ie. Akzent und seine Funktionen. In: SPFFBU A 22—23. Brno 1974—1975, str. 19—28.
 W. Fleischer, 1974: Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Leipzig 1974.
 B. Havránek—A. Jedlička, 1960: Česká mluvnice. Praha, SPN 1960.
 G. Helbig—H. Buscha, 1974: Deutsche Grammatik. Leipzig 1974.
 W. Jung, 1967: Grammatik der deutschen Sprache. Leipzig 1967.
 Fr. Kopečný, 1962: Slovesný vid v češtině. Praha, ČSAV 1962.
 Fr. Kopečný, 1962 (B): Základy české skladby. Praha, SPN 1962.
 E. Meyer, 1928: Ruhe und Richtung, Aktionsart und Satzton im Neuhochochdeutschen. Marburg 1928.
 Mluvnice, 1970: Grammatika sovremennogo ruskogo literaturnogo jazyka. Moskva, AN SSSR 1970.
 I. Poldauf, 1968: Čeština jazyk cizí. Praha 1968.
 VI. Šmilauer, 1971: Novočeské tvoření slov. Praha, SPN 1971.
 E. Uhrová—Fr. Uher, 1977: Zur Interpretation der Aktionsart im Deutschen und Tschechischen. In: Germanistische Beiträge der Brno Universität. Brno 1977.
 Základy, 1975: Teoretické základy synchronní mluvnice spisovné češtiny. Slovo a slovesnost 36, 1975, str. 18—46.

INTERATIVITÄT DER HANDLUNG IM DEUTSCHEN UND IM TSCHECHISCHEN

Im vorliegenden Beitrag wird „die Wiederholung der Handlung“ als markantes Merkmal des Handlungsverlaufs im Tschechischen und Deutschen analysiert, zu dessen Wiedergabe in beiden Sprachen ausserverbale und introverbale Ausdrucksmittel dienen. Bei den ausserverbalen handelt es sich vor allem um Ausdrucksmittel lexikalischer Art (Lokal- und Temporaladverbien), weniger um syntaktische Elemente. Die adverbialen Wiedergaben finden in der zu Vergleiche stehenden Sprache im wesentlichen symmetrische Äquivalente. Die syntaktischen Signale sind in beiden Sprachen unterschiedlich, man kann sie jedoch ohne Schwierigkeiten übertragen. Die introverbale Ausdrucksmittel haben sich nicht in dem Masse entfaltet, um aus der Frequentativität eine selbständige sprachliche Kategorie entstehen zu lassen. Die im grossen und ganzen übereinstimmende Auffassung der Frequentativität äussert sich in beiden Sprachen semantisch und formal durch unterschiedliche Verbgruppen. Die Analyse des Ursprungs der unterschiedlichen Einreihung dieser Verben ermöglicht trotzdem den Vergleich der introverbale Wiedergabe der Frequentativität im Deutschen und Tschechischen und schliesslich auch die Eingliederung dieses Merkmals unter die Äusserungen der funktionell semantischen Kategorie der Aspektualität.

